

N:o 14.

Ank. till Riksd. kansli den 20 febr. 1908, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående behörighet för gift kvinna att under vissa villkor vara förmyndare för sin man, som förklarats omyndig.

Uti en inom Första Kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, n:o 7, har herr *K. H. Bergendahl* hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana lagbestämmelser, att det varder gift kvinna medgifvet att under vissa i lagen fastställda villkor, såsom uppnådd myndighetsålder m. m., blifva förmyndare för sin man, som förklarats omyndig.

Till stöd för denna hemställan har motionären anført följande.

»I fråga om gift kvinnas rättsliga ställning har på senare tider ett anmärkningsvärdt omslag i den allmänna uppfattningen ägt rum. Den åskådning torde här i landet numera ingenstädes vara att finna, hvaråt en ledamot af Lag-Commissionen år 1690 gaf ett pregnant uttryck i följande ord: »Hustrun hafwer ej nogon dispositio öfwer sitt, hvarken löst eller fast, warandes hon såsom en pupill, och ty kan hon ej contrahera el. Actus civiles ingå.»

I 1734 års lag, som blef den slutliga frukten af Lag-Commissionens arbete, har visserligen genomförts grundsatsen, att mannens förvaltningsrätt omfattar all boets egendom, men man finner i nämnda lag näppeligen hemul för den uppfattningen, att mannens målsmanskap gjorde hustrun likställd med en omyndig person. Den skarpa begräns-

ningen af den gifta kvinnans rättsliga handlingsförmåga hade sannolikt sin hufvudsakliga grund i behovet af en enhetlig ledning i fråga om boets förvaltning samt i omsorgen om familjens sociala och ideella intressen. Men var mannen »afvita eller frånvarande eller hade förlupit hustrun» och således urståndsatt att utöfva sitt målsmansskap, öfverflyttades på hustrun handhafvandet af boets angelägenheter, dock med vissa inskränkningar. Under nämnda förhållanden kunde hon alltså vidtaga rättsliga handlingar, som eljest icke voro henne medgifna. Blefvo man och hustru genom domstols utslag skilda till säng och säte, ägde den sistnämnda, om mannen varit till skillnaden vållande, att »med egendomen sitta i boet kvar» samt utöfva förvaltningen af detsamma, därest hon därtill var »fallen». Äfven om båda makarne varit vållande till skillnaden, kunde under viss förutsättning sådan förvaltningsrätt tillkomma henne.

Redan i den äldre lagstiftningen var alltså grunden lagd till gift kvinnas förmåga af rättshandlingar. Hennes rättsliga befogenhet hade dock den begränsning, som intresset för boets enhetliga och ändamålsenliga ledning på den tiden ansågs kräva. Den senare lagstiftningen har brutit med grundsatsen om mannens förvaltningsrätt såsom omfattande all boets egendom och betydligt vidgat området för den gifta kvinnans ekonomiska verksamhet. Det torde numera allmänt erkännas, att i hennes person icke finnes något hinder för att gifva henne full rättskapacitet. Den inskränkning, som häri fortfarande måste göras, har icke berättigande i annat än i intresset för familjens gemensamma bästa, som förutsätter, såsom förut framhållits, enhetlighet i ledningen af dess angelägenheter. När mannen alltså är ur stånd att utöfva sitt målsmanskap, bör hustrun ipso jure äga inträda i hans ställe och öfvertaga boets förvaltning.

I det föregående är angifvet, att 1734 års lag erkände denna grundsats, ehuru med vissa inskränkningar. I 9 kap. 2 § giftermålsbalken, sådant nämnda lagrum lyder genom lagen den 1 juli 1898, är ock samma grundsats fastslagen genom stadgandet, att, om mannen öfvergifvit hustrun eller är af sjukdom eller annan orsak ur stånd att om boet draga försorg, hon äger befogenhet att till nödortft pantsätta eller afyttra egendom i boet, hvaröfver hon eljest ej ägt råda. För försäljning eller inteckning af fast egendom måste hon dock söka domstols tillstånd. Hennes förvaltningsrätt är således äfven här begränsad, och det synes som om lagstiftaren ansett den i detta lagrum medgifna förvaltningsrätt närmast vara af temporär art. Men det kan hända, att mannens oförmögenhet att vårda boets angelägenheter är af varaktigare

natur. Vid sådant förhållande skall han enligt stadgandet i 19 kap. 4 § ärfdebalken vara under förmyndare ställd, och till förmyndare för mannen torde hustrun enligt nu gällande rätt icke kunna förordnas. Hon blir alltså skild från den förvaltning, hon i mannens ställe för en tid kan hafva utfövat, och tredje man tillkallas att vårda boet, ehuru hustrun därtill vore fullt förmögen. Är den åsikt riktig, att nu gällande lag icke medgifver hustru att blifva sin mans förmyndare, torde lagens bestämmelse härutinnan ha sin grund i en viss traditionell uppfattning af målsmanskapets natur. Och skenbart synes det ligga en motsägelse i att den, som står under målsmanskap, kan göras till förmyndare för sin målsman. Men det kan härvid anmärkas, dels att, när mannen icke längre kan omhänderhafva boets förvaltning, hans målsmanskap i själfva verket upphört, samt dels att för utfövande af förmynderskap någon personlig inhabilitetsgrund icke föreligger beträffande gift kvinna.

Det synes mig vara för familjen fördelaktigast och lyckligast, om hustrun förordnas till förmyndare för sin man, som förklarats omyndig, naturligtvis under förutsättning att domstol finner hustrun därtill lämplig. Kan ett dylikt förordnande med stöd af nu gällande lag icke gifvas, förefinnes enligt mitt förmenande en brist i lagstiftningen, som bör afhjälpas, en orättvisa, som bör undanröjas. Jag vet väl, att en och annan domstol redan nu förordnar hustrun till förmyndare för sin man, men, som förut nämnts, torde detta näppeligen stå i öfverensstämmelse med gällande rätt. 1890 lät justitieombudsmannen anställa åtal emot en rådstufvurätt, som förordnat en hustru till förmyndare för sin man, hvilken på grund af sinnessjukdom förklarats omyndig. I sitt memorial anförde justitieombudsmannen bland annat: den större verkningskrets, som genom senare tiders lagstiftningsåtgärder yppats för kvinna, och den vidgade befogenhet, hon numera ägde i fråga om sig och sin egendom, hade ingalunda blifvit utsträckta ända därhän, att kvinna kunde i allmänhet förordnas till förmyndare. Änka, som vore förmyndare för sina barn, måste frånträda förmynderskapet, då hon ginge i annat gifte. Sedan hon blifvit omgift, vore det således henne förbjudet att vidare vara förmyndare och det till och med för egna barn, som fortfarande tarfvade hennes vård. Ännu mindre kunde gift kvinna vara förmyndare för sin man. Ett sådant uppdrag strede emot stadgandet i 9 kap. giftermålsbalken, att mannen vore hustruns målsman. Rådstufvurättens anmärkta beslut innefattade alltså enligt justitieombudsmannens mening ett väsentligt förbiseende af lagens stadgande om förmynderskap.

Berörda åtal föranledde visserligen ingen ansvarspåföljd. Hofrättens utslag, hvori högsta domstolen icke fann skäl att göra ändring,

innehöll emellertid det uttalande, att, äfven om ifrågakomna beslut icke kunde anses äga stöd af uttrycklig lag, beslutet dock ej vore af beskaffenhet att medföra ansvar för de rådstufvurättens ledamöter, som däri deltagit. Tre justitieråd uttalade sig skarpare, i det de yttrade, att rådstufvurättens förfarande vore emot lag stridande.

Det torde vara uppenbart, att det kan kännas för den gifta kvinnan mycket kränkande, att en främmande man såsom hennes makes förmyndare öfvertager vården af boets angelägenheter, hvilka hon vet med sig kunna bättre än någon annan besörja. Det måste vara hårdt för henne att vara tvungen underkasta sig en främmande vilja beträffande ofta mycket ömtåliga förvaltningsåtgärder. Mycket betänkliga konflikter kunna af en sådan inblandning uppstå, i synnerhet som gränserna för en dylik förmyndares befogenhet beträffande makarnes gemensamma barn långt ifrån äro fullt klara.

Den lagändring härutinnan, som jag anser böra vidtagas och hvilken närmast torde gälla 4 § i 19 kap. ärfdabalken, har jag själf icke velat formulera, då en utsträckning af kvinnans rättskapacitet i detta afseende till äfventyrs kan föranleda ändring af jämväl andra lagbestämmelser, såsom vissa stadganden i 9 och 11 kap. i giftermålsbalken samt 1 kap. 8 § och 10 kap. 13 § handelsbalken.»

*Utskottets
yttrande.*

Oaktadt de reformer, som under de senare åren vidtagits af lagstiftningen rörande hustrus rättsliga ställning, kan det enligt utskottets uppfattning icke jäfvas, att gällande bestämmelser i ämnet i många och viktiga afseenden icke motsvara en nyare tids åskådning och ej heller äro affattade med önskvärd tydlighet. I gällande svensk rätt torde det sålunda visserligen vara principiellt erkänt, att omyndig kvinna genom ingående af äktenskap blifver myndig, men till följd af mannens målsmansskap har hustrun endast i vissa afseenden fått inträda i utöfningen af de rättigheter, som detta erkännande bör anses innebära. Denna oklarhet i åtskilliga stadganden rörande hustruns rättsställning måste gifvetvis vålla osäkerhet vid lagens tillämpning. Vid domstolarna hafva ock mycket olika meningar yppats, i hvad mån mannens målsmansskap öfver hustrun föranleder, att af henne vidtagna åtgärder sakna rättslig giltighet.

Uti sin förevarande framställning har motionären fäst uppmärksamheten å den olika praxis, som i ett afseende gjort sig gällande vid domstolarna i fråga om gränserna för gift kvinnas rättskapacitet. Först under en senare tid synes denna olikhet i lagtillämpningen hafva framträdtt. Vid vissa rådstufvurätter lär det sålunda icke sällan inträffa,

att, när mannen icke längre är i stånd att handhafva förvaltningen af det gemensamma boet, hans målsmansskap icke ansetts stå i vägen för förordnande af hustrun att såsom förmyndare för honom öfvertaga förvaltningen af detsamma; vid andra domstolar har åter en dylik praxis icke gjort sig gällande. Den mera själfständiga rättsliga ställning, som tillerkänts gift kvinna genom de år 1898 vidtagna förändringar på äktenskapsrättens område, synes, i öfverensstämmelse med en allt allmännare uppfattning om det rättmätiga i anspråken på borttagande af åtskilliga nu bestående inskränkningar i hustrus förmåga af rättshandlingar, hafva medfört, att mannens målsmansskap gifves en mera begränsad innebörd än tidigare varit fallet. Lämpligheten af att hustru, om hon därtill befinnes skickad, i förekommande fall varder förordnad till förmyndare för mannen, torde äfven hafva vunnit allt större erkännande. Och gifvetvis skall det för hemmet och familjelifvet verka mindre störande, om hustrun erhåller bemyndigande att öfvertaga boets förvaltning, då mannen är oförmögen att omhänderhafva densamma, än om en utomstående, ofta för hemmet och dess förhållanden främmande man framför husmodern berättigas att utöfva det bestämmande inflytandet på boets angelägenheter. Det vill därför synas utskottet, som om fullgoda skäl tala för att hustrun i främsta rummet bör ifrågakomma vid förordnande af förmyndare för mannen, därest hon af domstolen pröfvas innehafva de egenskaper, som erfordras för fullgörande af ett dylikt uppdrag. Såsom ofvan nämnts, hafva visserligen redan nu vissa domstolar ansett bestående lagbestämmelser medgifva hustru behörighet att vara förmyndare för mannen, men då denna praxis af andra domstolar icke erkännes vara med gällande lag öfverensstämmande, har utskottet funnit önskvärdt, att den osäkerhet, som förefinnes om lagens ståndpunkt i nu ifrågavarande afseende varder undanröjd, och detta så snart som möjligt genom uttrycklig föreskrift, som medgifver hustru dylik behörighet. De jämkningar i hithörande stadganden, som däraf må föranledas, lära icke blifva af större omfattning än att de kunna vidtagas, oberoende af en mera genomgripande omgestaltning af lagstiftningen rörande äkta makars inbördes rättsliga ställning.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af herr Bergendahls förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana lagbestämmelser, att det varder gift kvinna medgifvet att,

om hon därtill befinnes lämplig, blifva förmyndare för sin man, som förklarats omyndig.

Stockholm den 20 februari 1908.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation:

af herrar *Zetterstrand* och *Pettersson* i Södertälje hvilka anfört:

»I skrifvelse af den 18 mars 1903 framhöll Riksdagen, att bestämmelserna rörande hustrus rättsliga ställning i flera hänseenden icke utmärktes af erforderlig klarhet, samt att bland annat flera domstolar i vårt land ansett lagen icke lägga hinder i vägen för hustrus förordnande till förmyndare för sin man, då denne af sjukdom eller annan anledning varit urståndsatt att vårda sina egna och boets gemensamma angelägenheter, ehuru ett sådant förhållande ej ägde stöd af lag, och anhöll Riksdagen med föranledande häraf att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, i hvad mån gällande lagstiftning om hustrus rättsliga ställning kunde för jämkning eller förtydligande i angifven riktning omarbetas.

Då ärendet sålunda redan hänskjutits till Kungl. Maj:ts pröfning, samt man har all anledning förutsätta, att detsamma utan påminnelse från Riksdagens sida kommer att i sammanhang med öfriga frågor rörande gift kvinnas rättsliga ställning upptagas till behandlig af lagberedningen, finna vi en förnyad framställning i ämnet för närvarande ej vara af behovet påkallad och hemställa vi alltså,

att ifrågavarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr *Widén* har begärt få här antecknad, att han icke deltagit i detta ärendets behandling inom utskottet.